

УДК 821.161.2—1(092)

Лариса Рева,
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник НБУВ

Помітний набуток української поезії

Стаття присвячена творчості відомого українського поета Платона Воронька, столітній ювілей якого незабаром відзначиме Україна. Його біографія формувалася конкретними історичними віхами долі країни, тодішнього СРСР, зокрема подіями Другої світової війни, які суттєво вплинули на формування творчих національних орієнтирів поета. Особлива увага зосереджується на життєствердуючому началу його творчості, у долі ліричних героїв Платона Воронька простежується доля самого автора. Стаття є спробою осмислити місце майстра, творчість у літературному процесі України.

Ключові слова: Платон Воронько, письменник, біографія, доля, творчість, вірші.

Життя Платона Воронька — це людська доля, насичена подіями, якими жило не одне покоління людей. Важкі випробування випали на його плечі. Звідси — багатотемність творчості. Його цікавило все — від всесвітніх подій — до конкретного факту.

Народився поет 1 грудня 1913 року в селі Чернеччина на Сумщині в родині сільського коваля. Любов до слова у Платона прокинулася змалку, тоді, коли сліпий від народження дід Василь ходив по Україні, оспівуючи людське горе і лихоліття. Це був народний лірник, і допитливий хлопчик переймав від старого Перебенді могутність та печаль народної пісні...

У довоєнні роки газета харківської молоді "Ленінська зміна" від 8 червня 1938 року розповіла про батька Платона — колгоспника Микиту Васильовича. У нарисі-монологі під назвою "Коли сліпі прозріли" (а цей матеріал підготував тоді ще зовсім молодий журналіст Олесь Гончар), читаємо: "Почав я пісні складати. Розповідав у тих піснях, як гірко жити бідному селянинові, як пан над ним знущується. Згадував я своє село, ненависних панських об'їзників, що так і зирять, як би зайняти селянську худобину, коли вона хоч близько пройде повз панське пасовисько. Пішов я з цими піснями в редакцію "Южный край". Була така колись в Харкові.

Прочитали там мої пісні, та як почали гримати:

— Ти знаєш, що ти пишеш?

— А що? — питаю.

— А те, — кричать, — що за таку писанину за ґратами посидиш...

Пішов я звідти та й писати кинув. Єдиної радості позбувся".

Таким чином, дід — батько — син. Усіх об'єднувала залюбленість в рідне слово, вони прагнули передати мрії та надії народу. Поезія стала часткою їхньої душі.

З віршів вимальовується босоніге дитинство поета. Воно запам'яталося маленькому Платонові піснями не лише діда-лірника, а й матері за прядкою, ткацьким верстатом. Платон слухав їх, затаївши подих: так самотньо народжувався поет. Про це ми читаємо в його спогадах, а також у віршах "Коваль Микита", "На виставі "Платон Кречет", "На руїні дитмістечка", "Три покоління", "Кобзар" тощо. Проте все це буде згодом...

Поет — це біографія, переконаний Платон Микитович. Вся його творча спадщина — то історія країни, народу, з

яким він невідривно пов'язаний. 1935—1937 рр. — П. Воронько служив у лавах Червоної Армії в місті Кушка. У 1937 р. вступив до Московського літературного інституту. Згодом пішов добровольцем на Фінську війну. У заяві до Спілки письменників УРСР від 24 серпня 1944 року поет писав: "Близько двести років тому я почав писати вірші. Під час перебування на військовій службі в Середній Азії до 1937 р. я писав вірші російською мовою, які друкувались в журналі "Литературный Узбекистан" та в інших виданнях Середньої Азії... Я брав участь у фінській кампанії, а з початком Великої Вітчизняної війни перебував у тилу ворога як підрильник. Скоро я потрапив до партизанського загону Ковпака, де почав писати вірші українською мовою"¹. Друга світова війна — важливий етап в творчості Платона Воронька. Як поет, він народився на війні. Саме досвід тих суворих літ і став "відправним пунктом" його творчої біографії. Він писав:

*Минущина, яка ти дорога,
Скарбниця пам'яті і заповідь дії!
Іду до тебе — серцем молодію,
Серпанком голубим колишеться юга,
І сивина моя, либонь, стає русява.*

У його першій книзі "Карпатський рейд" (1944), за свідченням Леоніда Горлача, "навіть чи варто шукати початок творчої біографії — це був скоріше вибух накопичених за багато літ пристрастей, була ненаситна жага сповідатися перед людьми за своє покоління...". Пізніше Борис Олійник назве книгу "документом війни", але, вже "художньо перетворений, трансформований серцем, він став фактом поезії" [1, с. 14].

Заголовки багатьох творів збірки "Карпатський рейд" свідчать про те, що кожен вірш-епізод не штучно вигаданий, з ефектною кінцівкою, а саме замальовка з натури, взятий із життя факт, свідком якого був поет: "Захопили партизани", "Листівочка", "В старій Гуті". Його вірші ще раз підкреслюють, що немає так званого непоетичного матеріалу, що прояви людського життя в бою чи мирний час можуть бути оспівані поетом, якщо лише це справжній поет, якщо він має поетичне бачення та відчуття, а також душу поетичну. У віршах "В ім'я твоєї волі", "Похідна", "Ой на горі", "Месниця", "Розві-

¹ Особова справа поета, що знаходиться в Спілці письменників України.

дник", "Партизанська мати", "Весільна", "Гуцульщина" та ін. поет оспівує сміливість, мужність, безстрашність, безмежну звитягу партизанів легендарного "діда" Ковпака:

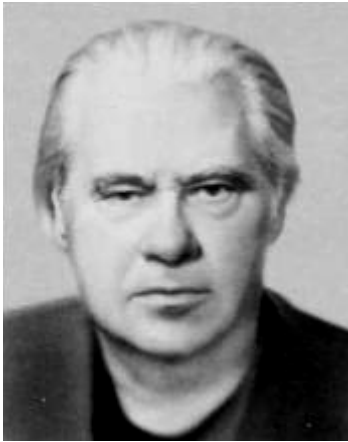
*Партизан не здається ніколи,
Поки в рідній землі не засне.
Партизани не знають полону,
Не згають на поміч собі.
("Ковпаківська бойова").*

"Карпатський рейд" — це досить значний, але все-таки лише перший крок на шляху поетичної творчості Воронька. Це вдалий поетичний дебют, — сказав Валентин Бичко [3, с. 127].

Саме в партизанському з'єднанні Сидора Ковпака відбулося становлення Платона Воронька як поета. Воював не лише він, а його твори. Їх читали бойові побратими біля партизанського багаття. Надруковані у листівках, вони розповсюджувались на окупованій гитлерівцями Україні.

До теми боротьби з фашизмом поет повертався і в повоєнних творах: у нарисі "Партизанський генерал Руднев" (1946), книзі віршів та поем "Весняний гімн" (1947), "Великий світ" (Київ, 1948), "В ім'я твоєї волі..." (Львів, 1949), "Від Москви до Карпат" (1951).

Написані на достовірному життєвому матеріалі партизанської героїки, твори мали активне мобілізуюче значення. "Поезія про Вітчизняну війну — один з найпримітніших фактів української поезії загалом. Вона зберігає, розвиває і збагачує народну пам'ять нашої справедливої борні, вона підносить ідейно-художній патріотичний тонус поетичного слова, вона — пристрасна засторога людям на майбутнє і звернений до людей поклик охороняти і зміцнювати дорогою ціною завойований мир на Землі" [4, с. 45].

Платонові Микитовичу Воронькові належить почесне місце в українській літературі. Проте після його смерті (минуло 25 років) не з'явилося жодної вагомої про нього згадки. Сьогодні можемо без емоцій, об'єктивно подивитися на життєпис Платона Воронька. Творча спадщина одного з найвідоміших українських поетів — Платона Микитовича Воронька (1913—1988) — явище оригінальне, багатогранне. За художньою формою воно відобразило складність та різноманітність подій воєнних та повоєнних років нашої країни. Поет у своїй творчості продовжив кращі традиції класичної літератури. Безсмертне слово Великого Кобзаря, Лесі Українки, Максима Рильського та інших видатних письменників стало для нього своєрідною школою, а українська народна пісня, дума — невичерпним джерелом, яке збагатило творчу манеру майстра засобами поетичної образності. Поезії Платона Воронька поклали на музику Ю. Мейтус (хори "Ходімо, кохана, у ліс", "Вечірня пісня", "Ой на горі село горить", усі — 1950; романи "У нашому серці є ласка хороша", 1974; "Затанцюй мені, циганко", 1988); А. Штогаренко (хори

"Галичанка", "У Києві на Подолі", "Ой як жалко", усі — 1972); В. Кирейко (хор "Партизанський триптих", 1973); О. Левич (пісня "Липка", 1987). Творчість Платона Воронька посідає важливе місце не лише в українській літературі, воно — "помітний набуток усієї нашої ... поезії", наголошує Борис Олійник [1, с. 5]. Свідчення цього — численні премії, якими відзначено творчість поета. Він — лауреат Сталінської премії (1951), Державної премії України ім. Тараса Шевченка (1972), Республіканської комсомольської літературної премії ім. Миколи Островського (1962), літературної премії ім. Лесі Українки (1976). За час творчої діяльності Платона Воронька вийшло понад 80 окремих видань, серед них 36 — для дітей.

Кінець 40-х — початок 50-х років відомий в історії нашої країни як період розквіту культу особи Сталіна, що негативно позначився і на розвитку літератури. У результаті спостерігається відхід поетів від об'єктивності, від правди життя. І можна погодитися з літературознавцем Павлом Сердюком, який стверджував: "Поезія дуже часто втрачала свої людинознавчі властивості, перетворювалася на холодну і бездумну форму лакування дійсності. Рожеві фарби витрачалися безмірно, легковажним бодряцтвом прикривалися об'єктивні життєві труднощі. Зростала загроза відриву поезії від життя, від сучасності і читачів... Однак, неправомірно твердити, ніби вся поезія тих літ була однаково заражена грибок культу... Навіть за найтяжчих часів поезія росла, розвивалася, збагачувалася, і, може, не так густо, але лишилася в спадок твори, що ввійшли цінними надбаннями і в скарбницю української радянської літератури" [5, с. 52—53].

Яскраве підтвердження тому — творчість Платона Воронька. Звичайно ж, культ особи знайшов відображення в ідейно-тематичному спрямуванні його творів, схематичності та поверховості образних засобів. Проте треба віддати належне поетові, що і в цей складний час він зумів перебороти тенденційність та штучність, і створити високохудожні твори про народний подвиг у роки війни, про мирну творчу працю, про боротьбу за мир, ліричні твори, які ввійшли до книги "Весняний гімн" (1947), "Великий світ", "Славен мир" (1950), "Від Москви до Карпат" (1951) та інші, які в різній мірі художньої майстерності відобразили пережите і навіки затаємнене серцем, а також давали сконденсоване поетичне осмислення відбудовного періоду, періоду повернення людини до життя та мирної праці. Головним тематичним напрямом творчості Платона Воронька і в цей період є народ і війна, людина та її доля в умовах повоєнних випробувань.

Багатшою стає палітра зображувальних засобів, ритмомелодика. Це було свого часу відзначено корифеєм української класики Максимом Рильським: "Тішить при цьому дуже велика розмаїтість уживаних Вороньком розмірів та ритмів. Він не застиг на одній якійсь "нуті", як це буває з менш обдарованими піснями. Не застиг він і на самій-но пісенності, він уже дав хороші зразки не тільки розмаїтій за формою та змістом лірики, він вдало спробував свої сили і в жанрі поеми, він пише й прекрасні вірші для дітей — прості, дохідливі, позбавлені будь-якого "сюсюкання" і разом з тим задушевні. І скрізь він — "той, що греблі рвав"², скрізь він — бурхливий, невтомний боець і робітник" [6].

Б. Олійник, підсумовуючи багатолітній досвід поета, до 70-ліття майстра, зазначив: "Із епіцентру Другої світової війни, з партизанських ночей, хрещений кулями, підперезаний бікфордовим шнуром, на межі життя і смерті, проголосив ці слова Платон Воронько. ...І якщо вони, ці рядки, ста-

² Так назвав себе сам в однойменному вірші:

*Я той, що греблі рвав,
Я не сидів у скелі,
Коли дуби валились вікові (1946)*

ли крилатою метафорою, то, певно, про вищу оцінку своєї творчості будь-кому з поетів годі й мріяти" [1, с. 7].

Поезія другої половини 50-х — початку 60-х років — явище складне, багатогранне, проте, безумовно, кращі її досягнення пов'язані з активним проявом громадянської позиції авторів. Поруч з поетами старшого покоління, класиками української новітньої літератури — Павлом Тичиною, Максимом Рильським, Володимиром Сосюрою на літературній ниві працюють Андрій Малишко, Леонід Первомайський, Василь Мисик, Іван Вирган та багато інших українських поетів. Важливе значення для розвитку української поезії мало повернення в літературу несправедливо відторгнених талановитих поетів: Василя Блакитного, Василя Чукама, Івана Кулика, Євгена Плужника, Валер'яна Підмогильного, Валер'яна Поліщука, Михайла Семенка. Яскравими, по-справжньому талановитими творами, заявили про себе молоді поети-шістдесятники — Дмитро Павличко, Іван Драч, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Василь Симоненко, Віталій Коротич, Борис Олійник, Володимир Кололомиєць, Микола Сом, Павло Мовчан, Володимир Забаштанський, Станіслав Тельнюк... Друге дихання "відкрилося" й у творчості Платона Воронька — одна за одною виходять його книги: "Тепло землі моєї" (1959), "Драгі друзі" (1959), "Мирний неспокій" (1960), "Через гони літ" (1960), "Гнівом Африка клекоче" (1961), "За всі літа розлуки" (1962), "Коли я в Київ повертаюсь" (1962), "Нелинь" (1963), що стали новим етапом у творчості майстра слова. Незважаючи на те, що в кінці 50-х — на початку 60-х років він основну увагу зосередив на морально-етичній, філософській проблематиці, відповідаючи потребам суспільного життя, війна, незабутні враження її буднів, як і раніше, були одними з пріоритетних тем цього періоду: "Сон про барикаду" (1964), "Павло Рябуть" (1959—1965), "Балада про біль" (1966), "Плач Ярославни" (1969), "Хто тобі розкаже про мене" (1969), "В мені і живі, і мертві..." (1969).

70—80-ті роки увійшли в історію нашого суспільства як період застою, що зіграв особливо негативну роль у розвитку літературного процесу. Однак і в цей період українська література не стоїть на місці. Виходять відомі талановиті збірники: "Гранослов" (1968) Дмитра Павличка, "До джерел" (1972) Івана Драча, "Маруся Чурай" (1979) Ліни Костенко і багато інших. З'являється хвиля поезії, тонко сприйнята й талановито відтворена в національному ґрунті. Хвиля, яка синтезувала філософію Зігмунда Фрейда, Фрідріха Ніцше, естетику Генріха Ібсена, Моріса Метерлінка, Герхарта Гауптмана... Не дивно, що Платон Воронько, доторкаючись до нагальних проблем, все більше заглиблюється в воєнні спогади, частіше задумується над філософією буття, швидкоплинністю часу, місцем та призначенням людини і поета в суспільстві.

У кожного поета біографія є одним із найважливіших джерел його творчості. Кредо Платона Воронька: "Писати свою долю, спершу створивши її".

Ці десятиліття для Платона Воронька були особливо плідними. Він видав збірники "Повінь" (1970), "В ім'я твоєї волі" (1974), "Здвиг-земля" (1976), "Узьмись" (1979), "Совість пам'яті" (1980), що засвідчили про подальший розвиток його самобутньої творчої індивідуальності. Особливої популярності серед читачів набув збірник "Повінь". За цю книгу поет у 1972 р. був удостоєний Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка [7, с. 63]. До 70-ліття видатного поета видавництво "Дніпро" підготувало чотири томне зібрання його творів, куди увійшли кращі вірші та поеми учасника легендарного партизанського рейду.

Особлива сторінка в творчості поета — вірші для дітей. Тут є справжні перлини: "Помагай", "Хвалився кіт..."

тощо. Світла пора дитинства і юності — цей чистий ранок життя — повертала поета в природний гармонійний стан. Образно, сердечно писав поет про свою любов до отчої землі, рідного краю. В одному з останніх своїх віршів "У всіх є своя Чернещина" його ліричний герой зізнавався: "Закоханий в землю з дитинства з літами ще дужче люблю...":

У всіх є своя Чернещина.

Добре, як є вона —

Мамина і лелечина —

В білому світі одна.

Платон Воронько — творець своєї доби. Саме такою й постає його поезія. "Був він поетом мужнього й сердечного голосу, ліриком великої, часом ніби аж трохи наївної, душевної безпосередності. Вся нелегка й прекрасна біографія Платонова — в його віршах та поемах... чистоті їхнього морального тону, відсутності найменшого натяку на позу і фальш. Натуральній привабливості особистого самоокреслення ліричного героя може позаздрити не один з його сучасників" [8], — прощаючись з поетом, говорив Леонід Новиченко.

Аналізові творчості П. Воронька приділяли увагу деякі вітчизняні та зарубіжні дослідники. Ще 1963 р. поетові присвятив літературно-критичний нарис "Платон Воронько" Павло Сердюк, у якому критик простежив життєвий та творчий шлях письменника, дослідив окремі проблеми вдосконалення його художньої майстерності, визначив основні особливості індивідуального стилю з початку творчого шляху поета до 60-х років. Літературно-критичний нарис "Платон Воронько" написав 1973 р. болгарський вчений Симеон Русакієв. Вітчизняні критики відзначали нарис як важливий внесок у справу дослідження української поезії в її інтернаціональних зв'язках. Поруч з розповіддю про творчість поета критик детально розглянув болгарську тему в творчості Платона Воронька, проаналізував переклади творів поета болгарською мовою.

Популярний нарис життя та творчості поета для дітей шкільного віку Леоніда Горлача "Платон Воронько" опублікований у видавництві "Веселка" 1973 р. Дослідник підкреслює достовірність, високу майстерність поетичної творчості П. Воронька. Більше тридцяти збірок поета назвав у статті "Поки живий — іди!" Борис Олійник [1]. "На дорозі між високими житами" (а саме так назвав передмову в двотомнику творів Платона Воронька, що вийшов у 1983 р., його наймолодший колега по поетичному цеху Борис Олійник [2]) зібрав дуже щедрий урожай. Багато теплих слів сказано на адресу автора. Водночас на цілком правомірне питання "Чи всі з названих вище і не згаданих книг рівноцінні за художніми якостями?" Борис Ілліч відповідає: "Не всі, і того не приховує сам автор, що свідчить про потужність його таланту. Що ж, деякі вірші та поеми не витримали іспиту часу" [1, с. 136]. Що ж, життя, у тому числі й поетичне, — не поле перейти...

Список використаної літератури

1. Олійник Б. Поки живий — іди! / Борис Олійник // Твори. У 4 т. Т. 1 / Платон Воронько. — К., 1982. — С. 5—24.
2. Олійник Б. Дорога між високими житами / Борис Олійник // Твори. У 2 т. Т. 1 / Платон Воронько. — К., 1983. — С. 5—24.
3. Бичко В. "Карпатський рейд" Платона Воронька / В. Бичко // Дніпро. — 1945. — № 4. — С. 127.
4. Зуб І. В. Вогнем гартоване слово: Велика Вітчизняна війна у творчості поетів старших поколінь / І. В. Зуб. — К.: Т-во "Знання", 1988. — С. 46.
5. Сердюк П. Платон Воронько / Павло Сердюк. — К.: Рад. письменник, 1963. — С. 184.
6. Рильський М. Поет-босць / М. Рильський // Радянська Україна. — 1951. — 20 берез.

7. Рева Л. "Карпатський рейд" Платона Воронька: погляд через роки / Л. Рева // Воєнна історія Сіверщини та Слобожанщини : наук. зб. : матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф. (15 груд. 2010 р., м. Харків) / М-во оборони України ; Нац. військ.-істор. музей України; Харк. ун-т Повітряних сил імені Івана Кожедуба ; Харк. ін-т упр. — Х., 2010. — С. 368—371.
8. Платон Микитович Воронько : [некролог] // Літературна Україна. — 1988. — 18 серп.

Стаття посвячена творчеству известного украинского поэта Платона Воронько, столетний юбилей которого вскоре будет праздновать Украина Его биография формировалась конкретными историческими вехами судьбы страны, тогдашнего СССР, в частности, событиями Второй мировой войны, которые существенно повлияли на формирование его творческих национальных ориентиров. Особен-

ное внимание сосредотачивается на жизнеутверждающем начале его творчества, в судьбе лирических героев Платона Воронько прослеживается судьба самого автора. Статья является попыткой осмыслить место мастера, творчества в литературном процессе Украины.

Article is dedicated to figure of famous Ukrainian poet Platon Voronko, which 100 anniversary will be celebrated soon In Ukraine. His bio correlated with historical events in country, former USSR, especially with WWII, and this events influenced his creative national views fundamentally. Special emphasis of the article — bright start of his creations, which characters have strong relation to authors destiny. This article is an attempt to master and understand the place of these authors masterpieces in Ukrainian literature process.

Надійшла в редакцію 24 січня 2013 року